

Politolog Oskar Krejčí: Pod vlajkou NATO?

- CZ24 News | 11. července 2023

Politolog Oskar Krejčí se ve své glose zamýšlí nad tím, zda je Severoatlantická aliance svéprávnou organizací, nebo pouze nástrojem zahraniční politiky Washingtonu.

Summit NATO ve Vilniusu, který se uskuteční tento týden, přitahuje mimořádný zájem ze dvou propojených důvodů: bude muset zaujmout stanovisko k válce na Ukrajině a měl by stvrdit další rozšíření Aliance. I když nejpravděpodobnější variantou je, že summit nic neočekávaného nepřinese, je vhodné si připomenout některé základní skutečnosti spojené se Severoatlantickou aliancí.

Článek 5

Nejvíce pozornosti v souvislosti s posláním NATO přitahuje článek 5 [Washingtonské smlouvy](#) z roku 1949, která je zakládací listinou této Aliance. Právě na tomto článku je postavena vize NATO jako obranné aliance. Podle něho v případě napadení členského státu či více členských států NATO každá další země Aliance „uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly“. Z textu vyplývá, že v rámci NATO neexistuje žádný automatismus v poskytnutí vojenské pomoci. *Washingtonská smlouva* poskytuje dostatečný prostor pro uplatnění zájmů mocností zformulovaných na základě aktuálních vizí vlastních priorit. To platí především o USA.

Automatismus v podobě povinnosti vstoupit do války například při napadení Česka či Slovenska imaginárními kozáky by znamenal, že by Kongres nemohl *Washingtonskou smlouvu* ratifikovat, protože by to bylo v rozporu s *Ústavou USA*. Ta totiž v článku I, oddíl 8 přisoudila právo „vyhlášovat válku, udílet povolení k zajímání lodí a odvetným opatřením na moři, stanovit předpisy o kořisti a zajetí na zemi i na vodě“ Kongresu USA. A žádná mezinárodní organizace na tom nemůže nic změnit. Tyto skutečnosti přivedly kdysi francouzského prezidenta Charlese de Gaullea k zásadní otázce: riskovali by američtí politici existenci USA kvůli obraně nějaké evropské země? Dospěl pak k jedinému rozumnému závěru: „To nikdo neví.“ A Francie tehdy vystoupila z vojenských struktur Aliance (1966), začala si budovat vlastní jaderný arzenál a vyhlásila politiku „Evropa od Atlantiku po Ural“. To už ale neplatí, protože v roce 2009 se Francie vrátila k plnohodnotnému členství v Alianci – při zachování nezávislosti svého jaderného arzenálu.

Je příznačné, že Severoatlantická aliance jako dítě studené války poprvé „aktivovala“ článek 5 až po skončení studené války – v roce 2001 po teroristickém útoku 11. září. Slovo „aktivován“ je v tomto případě poměrně nejasné, a to i proto, že USA tehdy žádnou spojeneckou pomoc nepotřebovaly. Ovšem už dříve, v roce 1999, vojáci NATO svorně vstoupili do boje, a to mimo článek 5, tedy nikoliv jako obranná aliance – zaútočili na Jugoslávii. Na útoku se podílela i Francie. Ještě předtím, konkrétně v polovině devadesátých let, NATO intervenovalo v Bosně a Hercegovině. Po bombardování Jugoslávie se Aliance připojila ke koalici ochotných v Afghánistánu (2003) a Iráku (2004); roku 2011 provedlo NATO plnohodnotnou intervenci v Libyi.

Pod vlajkou USA

Zrod aliance je možný tehdy, když u skupiny států existuje totožnost základních bezpečnostních zájmů. To bývá zvláště tehdy, jedná-li se o přesně identifikovatelného společného nepřitele. Tak vzniká optický klam, představa aliance jako dohody rovných. Ve skutečnosti většina aliancí bývá zformována kolem jednoho nadstandardně silného státu – v daném případě kolem USA.

Severoatlantická aliance se oficiálně zrodila jako obranný svazek proti Sovětskému svazu.

Po skončení studené války, kdy spolupráce NATO s Ruskem kvetla, měla tudíž Aliance problém.

V roce 1994 se Rusko připojilo k programu NATO [Partnerství pro mír](#), roku 1997 byl

podepsán [Zakládací akt o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti mezi NATO a Ruskou federací](#); vznikla Stálá společná rada NATO-Rusko (ukázala se nefunkční v době bombardování

Jugoslávie, 1999), roku 2002 byla přijata deklarace [Vztahy NATO-Rusko: nová kvalita](#). Tehdy také vznikla Rada NATO-Rusko (nefunkční v době rusko-gruzínské války, 2008), jejíž obdoba tentokrát s Ukrajinou by měla vzejít ze summitu ve Vilniusu.

Společná prohlášení, ale i praktická spolupráce například v Afghánistánu nic nezměnily na tom, že v podtextu oficiálních aliančních dokumentů i aktivit zůstal – byť poněkud rozostřený – obraz nepřitele kdesi na východě Evropy. Fakt, že NATO po studené válce nezaniklo, je dán tím, že se mu podařilo vyřešit základní příčinu nestability aliancí v podobě proměny zájmů některých členů: Spojené státy si zachovaly jednotky na území spojenců. Ještě že tu vládne korektnost, jinak by zlé jazyky mluvily o „benevolentní okupaci“. Kromě zachování základní infrastruktury z doby studené války navíc USA těží z expanze NATO na východ. Dochází k uzavírání asymetrických smluv o obraně, jako to udělalo i Slovensko a Česko, jsou budovány nové základny americké armády, nemluvě o barevných revolucích a příslibech členství v NATO Ukrajině a Gruzii.

Postavení hegemonu

I dnes jsou úvahy o vedoucí roli USA v NATO zpravidla spojeny s čísly o vojenských výdajích. To není chyba. Podle údajů [Stockholmského institutu pro výzkum míru](#), které přibližuje následující graf, dosáhly loni vojenské výdaje Spojených států úrovně 877 miliard dolarů. To je víc než součet výdajů deseti států následujících po USA v tabulce zemí s největšími výdaji na obranu, a to včetně Číny i Ruska – výdaje těchto států v souhrnu činily něco málo přes 849 miliard. Jenže je tu ještě něco navíc. Především schopnost Washingtonu podřídit spojence svým zájmům a své strategii. Právě to umožňuje propojování alianční disciplíny s vytvářením ad hoc koalic ochotných pro jednotlivé vojenské akce USA. Dlužno říci, že se tato schopnost Washingtonu neopírá pouze o ozbrojené síly, ale i o další nástroje politiky. A je vskutku obdivuhodná: od „vzpoury“ Francie, Německa a Belgie proti intervenci USA v Iráku v roce 2003 disciplína funguje bez ohledu na takové trapnosti, jako byl útěk z Afghánistánu.

Role USA jako nejdůležitější západní mocnosti se nevyčerpává vůdčím postavením v NATO.

Dokument [Případy použití ozbrojených sil Spojených států v zahraničí, 1798-2023](#) zpracovaný Výzkumnou službou Kongresu USA ukazuje, že seznam zemí, na které se zaměřuje americká armáda, zahrnuje drtivou většinu států planety. Nejnovější z těchto pravidelně aktualizovaných studií uvádí přibližně 470 zdokumentovaných akcí americké armády v zahraničí za necelých 250 let existence USA. Z tohoto množství se pouze v 11 případech jednalo o válku formálně vyhlášenou Kongresem; neoficiální, tedy bez ústavní povinnosti vyhlásit válku Kongresem, byly dokonce i války v Koreji či ve Vietnamu, v nichž zahynuly desítky tisíc amerických vojáků. Na tomto přehledu je patrné, co znamená hegemonie po ukončení studené války, tedy po ztrátě rovnováhy sil ve světovém politickém

systemu. Z uvedeného množství vojenských akcí USA v zahraničí jich za tři dekády po skončení studené války provedly Spojené státy přes 250. Je zřejmé, že se frekvence těchto intervencí v unipolárním světě výrazně zvýšila. V uvedené zprávě Výzkumné služby Kongresu je období po skončení studené války téměř nepřehledné. Jak vtěsnat do tabulek například okupaci části území Sýrie americkou armádou, která trvá několik let a v tuto chvíli hrozí přerůst do rozsáhlého konfliktu?

A do tohoto víru vojenských dobrodružství Washingtonu jsou Česko a Slovensko - v rozporu se svými národními zájmy - stále více zatahovány svými nezodpovědnými politickými představiteli...

Nebezpečné sebevědomí

Změněné postavení USA po studené válce se promítlo i do představ o roli NATO. Počáteční tápání při hledání nepřítele bylo překonáno ve dvou etapách. Tu první symbolizuje [Strategická koncepce Aliance](#) přijatá na summitu v roce 1999. Tehdy ještě nebyla jako protivník vybrána žádná země. Podle této strategie je však nutné, aby Aliance byla schopná „přispívat k předcházení konfliktům a ke krizovému řízení prostřednictvím operací mimo článek 5“ - což oficiálně posunulo NATO za rámec deklarované obranné role. Zároveň se v této koncepci uvádí, že „pro evropskou bezpečnost, která je neoddelitelně spjatá s bezpečností Severní Ameriky, zůstává životně důležitou přítomnost amerických konvenčních a jaderných sil v Evropě“. Tomu, kdo neví, co toto posunutí role NATO znamená, je namíste připomenout, že tato strategická koncepce byla přijata několik dní před útokem Aliance na Jugoslávii. Sovětský svaz zmizel z mapy světa, nebyl nikdo, kdo by ambice NATO brzdil pomocí rovnováhy sil.

Druhou etapu hledání nepřítele symbolizuje [Strategický koncept](#) přijatý na summitu NATO v roce 2022. V něm Aliance neoznámila pouze, že „Ruská federace je nejvýznamnější a nejpřímější hrozbou pro bezpečnost spojenců a pro mír a stabilitu v euroatlantické oblasti“. Navíc deklarovala, že Čína „ohrožuje naše zájmy, bezpečnost a hodnoty“. Protivník byl personifikován a představy o „odpovědnosti“ Aliance za bezpečnost oblasti severního Atlantiku byly rozšířeny i na indo-pacifický region. Takovéto globalizování funkce NATO neukazuje jen, jak slepě jdou evropští státníci za Washingtonem v rozporu s evropskými zájmy. Ukazuje též, že nezodpovědně přijímají strategii, která je za hranicemi vojenských schopností evropských členů NATO. S tím také jde ruku v ruce stále výraznější propojování NATO s Evropskou unií, tedy zvyšování politicko-vojenské závislosti Unie na politice USA. Iluze NATO-centrického pojetí globální bezpečnosti, obkličování jádra eurasijské „velké šachovnice“, napomáhá proměně Evropy na figurku v americké hře.

Nebezpečné spojenectví

Rozšiřování NATO směrem na východ, proměna představ o bezpečnosti jdoucí za rámec článku 5, zbrojení, kdy se mantra „dvě procenta HDP na obranu“ mění na výkřiky „dvě procenta HDP na obranu jsou jen základ“ - to vše vyvolává pocit ohrožení u fiktivních či potenciálních protivníků. A jejich odvetnou reakci. Kdo přináší svým obyvatelům větší bezpečnost - neutrální Rakousko, nebo Česko a Slovensko svým členstvím v NATO a smlouvami o obraně s USA?

Tupá disciplína uvnitř NATO drasticky podvazuje možnosti diplomacie. To ukázal osud Minských dohod. Tyto dohody Moskvy s Kyjevem, Berlínem a Paříží neměly naději na úspěch, protože se na nich nepodílel Washington, který měl jiné představy o roli Ukrajiny. Rizikem je i zvětšování počtu členů Aliance, protože narůstají vnitřní rozpory a s nimi nepředvídatelnost chování USA. Tyto problémy aliance se umocňují v čase: mezinárodní politika je „nestálá substance“ (George Kennan), v níž se mění síla, zájmy i cíle aktérů. Převzetí aliančních závazků může dnes pomáhat zajistit

bezpečnostní zájmy, zítra však může být s nimi v rozporu.

Pochodovat pod vlajkou NATO ve skutečnosti znamená maširovat pod vlajkou USA. Přitom Washington neměří loajalitu podle toho, jak racionální je spojenec. Hodnotí ji podle toho, jak nadšeně a neochvějně obhajuje politiku Bílého domu - bez ohledu na proměny této politiky. Proto ona soutěž vládních představitelů a veřejnoprávních médií v některých střeoevropských zemích o to, čí projevy oddanosti budou infantilnější. Jak ale dopadnou věrní spojenci nejsilnějšího člena aliance v případě změny zájmů Washingtonu třeba v důsledku vnitřního pnutí v USA, o tom mohou vyprávět tisíce spolupracovníků americké armády z Vietnamu či Afghánistánu.

AUTOR: Oskar Krejčí

[ZDROJ](#)